ספרי דברים — פרק כט

(דברים לא יד) וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: בָּרוּךְ דַּיָּן הָאֱמֶת, אֲדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים, שֶׁאֵין עַוְלָה וּמַשָּׂא פָּנִים לְפָנָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מיכה ז ה): ״אַל תַּאֲמִינוּ בְרֵעַ וְאַל תִּבְטְחוּ בְאַלּוּף״. מֵשִׁיב מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל וַאֲנִי נִפְטָר בִּנְסִיס גָּדוֹל מִן הָעוֹלָם, הַרְאֵנִי אָדָם נֶאֱמָר שֶׁיַּעֲמֹד עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵצֵא יְדֵיהֶם לְשָׁלוֹם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כז יז): ״אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם״, וְאוֹמֵר (במדבר כז יח): ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן״, וְאוֹמֵר (שה״ש ח ח): ״אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ״ – אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת מוֹשְׁלוֹת בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל וְאֵין בָּהֶם חָכָם וְאֵין בָּהֶם נָבוֹן, בִּימֵי אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּבִימֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל נְפוֹצִים עַל הֶהָרִים כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רוֹעֶה (במדבר כז יז): ״וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה׳ כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה״.

(במדבר כז יח) וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן – קַח לְךָ גְּבַרְתָּן כְּמוֹתְךָ. קַח לְךָ אֵינוֹ אֶלָּא בִּלְקִיחָה, לְפִי שֶׁאֵין חָבֵר נִקְנֶה אֶלָּא בְּקֶשִׁי קְשָׁיִן. מִכָּאן אָמְרוּ: יִקְנֶה אָדָם חָבֵר לְעַצְמוֹ שֶׁיְּהֵא קוֹרֵא עִמּוֹ וְשׁוֹנֶה עִמּוֹ אוֹכֵל עִמּוֹ וְשׁוֹתֶה עִמּוֹ וְגוֹלֶה לוֹ סְתָרָיו, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ד ט): ״טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד״, (קהלת ד יב) ״וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק״. מֵשִׁיב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמֵר לוֹ לְמֹשֶׁה: תֵּן לוֹ תּוּרְגְּמָן לִיהוֹשֻׁעַ וִיהֵא שׁוֹאֵל וְדוֹרֵשׁ וּמוֹרֶה הוֹרָיוֹת בְּחַיֶּיךָ, שֶׁכְּשֶׁתִּפָּטֵר מִן הָעוֹלָם לֹא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לוֹ: בְּחַיֶּי רַבְּךָ לֹא הָיִיתָ מְדַבֵּר וְעַכְשָׁיו אַתָּה מְדַבֵּר? וְיֵשׁ אוֹמְרִים: הֶעֱמִידוֹ מִן הָאָרֶץ וְהוֹשִׁיבוֹ בֵּין בִּרְכָּיו, וְהָיָה מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל מַגְבִּיהִים רָאשֵׁיהֶם לִשְׁמֹעַ דְּבָרָיו שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ. מַה הָיָה אוֹמֵר? בָּרוּךְ ה׳ אֲשֶׁר נָתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. כָּךְ הָיוּ דְּבָרָיו שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: הָיָה מֹשֶׁה מִתְעַצֵּב בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא עָמַד אֶחָד מִבָּנָיו. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בַּמָּה אַתָּה מִתְעַצֵּב בְּלִבְּךָ שֶׁלֹּא עָמַד אֶחָד מִבָּנֶיךָ? וַהֲלֹא בְּנֵי אַהֲרֹן אָחִיךָ כְּאִלּוּ בָנֶיךָ הֵם. אַף אָדָם שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד עַל יִשְׂרָאֵל יֵלֵךְ וְיַעֲמֹד עַל פִּתְחוֹ שֶׁל אֶלְעָזָר. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן וְלֹא הָיָה רָאוּי לַמַּלְכוּת, נָטַל הַמַּלְכוּת מִמֶּנּוּ וּנְתָנוֹ לְבֶן אוֹהֲבוֹ. אָמַר לוֹ: אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַתִּי לְךָ גְּדֻלָּה, לְךָ וַעֲמֹד עַל פִּתְחוֹ שֶׁל בְּנִי. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיהוֹשֻׁעַ: אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַתִּי לְךָ גְּדֻלָּה, לְךָ וַעֲמֹד עַל פִּתְחוֹ שֶׁל אֶלְעָזָר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כז כא): ״וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד״. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְגַּבֵּר כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְהָיָה מְחַזֵּק אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא ז): וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ. אָמַר לוֹ: עַם זֶה שֶׁאֲנִי מוֹסֵר לְךָ עַדַיִן גְּדָיִים הֵם, עַדַיִן תִּינוֹקוֹת הֵם, אַל תַּקְפִּיד עֲלֵיהֶם עַל כָּל מַה שֶׁהֵם עוֹשִׂים, שֶׁאַף רִבּוֹנָם לֹא הִקְפִּיד עֲלֵיהֶם עַל כָּל מַה שֶׁעָשׂוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (הושע יא א): ״כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ״. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אֵין לִי רְשׁוּת, הָא יֵשׁ לִי רְשׁוּת אַכְנִיסֵם בְּצַד אָהֳלֵי רוֹעִים שֶׁיְּהוּ יוֹשְׁבִים בּוֹ. וּמַעֲשֶׂה בְּרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁהָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְהָיוּ תַּלְמִידָיו מְהַלְּכִים אַחֲרָיו, וְרָאָה רִיבָה אַחַת מְלַקֶּטֶת שְׂעוֹרִים מִתַּחַת רַגְלֵי בְּהֶמְתָּם שֶׁל עֲרָבִיִּים. כִּיוָן שֶׁרָאָתָה אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי נִתְעַטְּפָה בִּשְׂעָרָהּ וְעָמְדָה לְפָנָיו, וְאָמְרָה לוֹ: רַבִּי, פַּרְנְסֵנִי! אָמַר לָהּ: בַּת מִי אַתְּ?

אָמְרָה לוֹ: בִּתּוֹ שֶׁל נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן אֲנִי. אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, זָכוּר אַתָּה כְּשֶׁחָתַמְתָּ בִּכְתֻבָּתִי? אָמַר לָהֶם רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו: אֲנִי חָתַמְתִּי עַל כְּתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ, וְהָיִיתִי קוֹרֵא בָהּ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינָרֵי זָהָב שֶׁל בֵּית חָמִיהָ, וְשֶׁל בֵּית רִיבָה זוֹ לֹא הָיוּ נִכְנָסִים לְהִשְׁתַּחֲווֹת בְּהַר הַבַּיִת עַד שֶׁהָיוּ פּוֹרְסִים לָהֶם כְּלֵי מִילַת תַּחַת רַגְלֵיהֶם, נִכְנָסִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְחוֹזְרִים לְבָתֵּיהֶם בְּשִׂמְחָה, וְכָל יָמַי בִּקַּשְׁתִּי מִקְרָא זֶה וּמְצָאתִיו (שה"ש א ח): אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים, אַל תְּהִי קוֹרֵא גְּדִיֹּתַיִךְ אֶלָּא "גְּוִיּוֹתַיִךְ", שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין כָּל אֻמָּה וּמַלְכוּת שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, וּכְשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מוֹסְרָם בְּיַד אֻמָּה שְׁפֵלָה, וְלֹא בְּיַד אֻמָּה שְׁפֵלָה אֶלָּא תַּחַת רַגְלֵי בְהֶמְתָּם שֶׁל אֻמָּה שְׁפֵלָה. בְּשָׁנָה אַחַת מֵתוּ שִׁלְשָׁה צַדִּיקִים, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם, שׁוּב לֹא מָצְאוּ יִשְׂרָאֵל נַחַת רוּחַ אַחֲרֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יא ח): "וָאַכְחִיד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרֹעִים בְּיֶרַח אֶחָד", וְכִי בְּיֶרַח אֶחָד מֵתוּ? וַהֲלֹא בְּשָׁנָה אַחַת מֵתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מז י): "נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם", אֶלָּא מֵתָה מִרְיָם – בָּטְלָה הַבְּאֵר, וְחָזְרָה בִּזְכוּת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן; מֵת אַהֲרֹן – בָּטַל עַמּוּד עָנָן, וְחָזְרוּ שְׁנֵיהֶם בִּזְכוּת מֹשֶׁה; מֵת מֹשֶׁה – בָּטְלוּ שִׁלְשְׁתָּם וְלֹא חָזְרוּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל נְפוּצִים וַעֲרוּמִים מִכָּל מִצְוֹת, נִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֵצֶל מֹשֶׁה וְאָמְרוּ לוֹ: אַהֲרֹן אָחִיךָ הֵיכָן הוּא? אָמַר לָהֶם: אֱלֹהִים גְּנָזוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְלֹא הָיוּ מַאֲמִינִים לוֹ, אָמְרוּ לוֹ: אָנוּ יוֹדְעִים בְּךָ שֶׁאַכְזָרִי אַתָּה, שֶׁמָּא אָמַר לְפָנֶיךָ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן וְקָנַסְתָּ עָלָיו מִיתָה? מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? הֵבִיא מִטָּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּתְלָאָהּ בִּשְׁמֵי שָׁמַיִם, וְהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹמֵד בְּהֶסְפֵּד עָלָיו, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עוֹנִים אַחֲרָיו, וּמַה הָיוּ אוֹמְרִים (מלאכי ב ו): "תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת: לֵךְ וְהָבֵא לִי נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. הָלַךְ וְעָמַד לְפָנָיו, אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה, תֵּן לִי נִשְׁמָתְךָ. אָמַר לוֹ: בְּמָקוֹם שֶׁאֲנִי יוֹשֵׁב אֵין לְךָ רְשׁוּת לַעֲמֹד, וְאַתָּה אוֹמֵר לִי תֵּן לִי נִשְׁמָתְךָ? גָּעַר בּוֹ וְיָצָא בִּנְזִיפָה. הָלַךְ מַלְאַךְ הַמָּוֶת וְהֵשִׁיב דְּבָרִים לִפְנֵי הַגְּבוּרָה. שׁוּב אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֵךְ וְהָבֵא לִי נִשְׁמָתוֹ. הָלַךְ לִמְקוֹמוֹ וּבִקְשׁוֹ וְלֹא מְצָאוֹ. הָלַךְ אֵצֶל הַיָּם, אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה – רָאִיתָ אוֹתוֹ? אָמַר לוֹ: מִיּוֹם שֶׁהֶעֱבִיר אֶת יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכִי לֹא רְאִיתִיו. הָלַךְ אֵצֶל הָרִים וּגְבָעוֹת, אָמַר לָהֶם: מֹשֶׁה – רְאִיתֶם אוֹתוֹ? אָמְרוּ לוֹ: מִיּוֹם שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה עַל הַר סִינַי לֹא רָאִינוּ אוֹתוֹ. הָלַךְ אֵצֶל גֵּיהִנֹּם, אָמַר לָהּ: מֹשֶׁה – רָאִית אוֹתוֹ? אָמְרָה לוֹ: שְׁמוֹ שָׁמַעְתִּי, אוֹתוֹ לֹא רָאִיתִי. הָלַךְ אֵצֶל מַלְאֲכֵי שָׁרֵת, אָמַר לָהֶם: מֹשֶׁה – רְאִיתֶם אוֹתוֹ? אָמְרוּ לוֹ: לֵךְ אֵצֶל בְּנֵי אָדָם. הָלַךְ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהֶם: מֹשֶׁה – רְאִיתֶם אוֹתוֹ? אָמְרוּ לוֹ: אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכּוֹ, אֱלֹהִים גְּנָזוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יוֹדַעַת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד ו): "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּיְא". וְכֵיוָן שֶׁמֵּת מֹשֶׁה הָיָה יְהוֹשֻׁעַ בּוֹכֶה וּמְצַעֵק וּמִתְאַבֵּל עָלָיו בְּמֶרֶד וְהָיָה אוֹמֵר: אָבִי אָבִי, רַבִּי רַבִּי, אָבִי שֶׁגִּדְּלַנִי, רַבִּי שֶׁלִּמְּדַנִי תּוֹרָה. וְהָיָה מִתְאַבֵּל עָלָיו יָמִים רַבִּים, עַד שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיהוֹשֻׁעַ: יְהוֹשֻׁעַ, עַד כַּמָּה אַתָּה מִתְאַבֵּל וְהוֹלֵךְ? וְכִי לְךָ בִּלְבַד מֵת מֹשֶׁה? וַהֲלֹא לֹא מֵת אֶלָּא לִי! שֶׁמִּיּוֹם שֶׁמֵּת אֵבֶל גָּדוֹל הוּא לְפָנַי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כב יב): "וַיִּקְרָא אֲדֹנָי ה' צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד" וְגוֹ' אֶלָּא מֻבְטָח לוֹ שֶׁבֶּן הָעוֹלָם הַבָּא הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא טז): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם.